

тик, має бути принципово діалогічним, що досягатиметься за рахунок інтенсифікації рефлексивних складових комунікації і спільного досвіду. Реалізація проекту розвитку медіапсихології як нової соціально-психологічної галузі може будуватися на трьох принципах рефлексивної організації сучасного полісуб'єктного знання: спільності концептуальної території, складності когнітивного ландшафту, мультиметодності вимірювання. Побудова медіапсихології як сучасної дисципліни має ґрунтуватися на відмові від бюрократичних форм інституціалізації і формуватися як концептуальна територія, що поділяється з іншими галузями як спільний ресурс. Ідентифікація медіапсихологічної спільноти має будуватися на основі створення професійної спільноти, заснування спеціальних медіа для забезпечення лідерства в побудові нового формату метадискурсу.

Література

1. *Найдьонова Л. А.* Соціальні мережі як ландшафт роботи з клієнтом у “малому світі” сусідства / Л. А. Найдьонова. // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2008. – Вип. 20 (23). – С. 182 – 190.
2. *Rheingold H.* Smart Mobs: The next social revolution / Transforming Cultures and Communities in the Age of Instant Access / Howard Rheingold. – Cambridge : Basic books, 2002. – 266 p.
3. *Найдьонов М. І.* Формування системи рефлексивного управління в організаціях / М. І. Найдьонов. – К. : Міленіум, 2008. – 484 с.
4. *Alvesson M.* Reflexive Methodology. New vistas for Qualitative Research / Mats Alvesson, Kaj Skoldberg. – Los-Angeles – London – New Delhi – Singapore – Washington DC : SAGE, 2009. – 350 p.
5. *Giles D.* Why I study Media Psychology / D. Giles// The Psychologist. – 2001. – Vol. 14. – № 27. – P. 80 – 81.
6. *Россохин А. В.* Рефлексия и внутренний диалог в измененных состояниях сознания. Интерсознание в психоанализе / Россохин Андрей Владимирович. – М. : Когито-Центр, 2010. – 304 с.

© **Найдьонова Л. А.**

В. О. Татенко

ПСИХОЛОГІЯ ІНТИМНОГО ЖИТТЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Представлено результати розроблення теоретико-методологічних засад психологічного дослідження інтимної сфери людського життя. Запропоновано теоретичну модель структури інтимного життя. Обґрунтовується можливість і доцільність застосування в дослідженні вітчизняних методологічних парадигм – суб'єктної, суб'єкт-суб'єктної, вчинкової та ін.

Ключові слова: психологія інтимного життя, людина як суб'єкт свого інтимного життя, тілесне, душевне, духовне, вчинок, спільний вчинок.

Представлены результаты разработки теоретико-методологических основ психологического исследования интимной сферы человеческой жизни. Предложена теоретическая модель структуры интимной жизни. Обосновывается возможность и целесообразность применения в исследовании отечественных методологических парадигм – субъектной, субъект-субъектной, поступковой и др.

Ключевые слова: психология интимной жизни, человек как субъект своей интимной жизни, телесное, душевное, духовное, поступок, совместный поступок.

The results of the theoretical and methodological basics creating of psychological research on intimate sphere of human life are presented. The theoretical model of an intimate life structure is proposed in the article. Possibility and advisability of using the subjective, subject-subjective and actional paradigms are substantiated.

Key words: psychology of intimate life, person as a subject of his own intimate life, bodily, mental, spiritual, action, joint action.

Проблема. Багатозначність, розрізненість, суперечливість як побутових, так і наукових уявлень про інтимне життя людини, необхідність розроблення понятійного апарату, теоретико-методологічних засад його дослідження, з одного боку, і те, що переважна більшість звернень до психологів-практиків стосуються питань інтимного характеру, – з другого, породжує проблемну ситуацію, що потребує свого наукового вирішення.

Мета проведеного дослідження полягала у визначенні якісної своєрідності інтимного життя людини, побудові його структурної моделі, розробленні теоретико-методологічних засад дослідження цього феномена.

Теоретичний аспект. Інтимне як внутрішнє осереддя внутрішнього життя людини має свою онтичну специфіку. Інтимні думки, почуття, фантазії, мрії, стосунки людини високо корелюють із тим, що вона вважає для себе найбільш важливим, сутнісним, смисловим. Висока значущість для індивіда його інтимних думок, почуттів і стосунків, помножена на їхню складну суперечливу природу, робить зрозумілим те, чому саме тут на межі можливостей функціонують вищі психічні функції, у загостреній формі виявляють себе риси темпераменту і характеру, а інтуїція нерідко переважає найдосконаліші форми і способи раціонального мислення.

Саме у сфері інтимного життя розкриваються всі плюси і мінуси тих психологічних утворень, які ми позначаємо термінами “особистість”, “індивідуальність”, “суб’єктність”. Ніщо такою мірою, як цінності і смисли інтимного життя, не спонукає людину до вищих, а іноді й таких форм активності, що пов’язані з ризиком для життя. Захищаючи свої інтимні цінності і керуючись своїми інтимними смислами, людина може зважитися на героїчний учинок, звитяжний подвиг, на високу самопожертву чи страшний злочин. І саме такі – інтимно вмотивовані – вчинки ідеалізуються, набувають значення загальнолюдських метаісторичних зразків – позитивних чи негативних.

Інтимний світ людини відкриває безмежний простір можливостей для індивідуальної та міжіндивідуальної творчості, оскільки справжня висока творчість може народжуватись і давати свої унікальні плоди лише в інтимному полі, коли дух святкує свою перемогу наодинці із собою або в колі духовної спільності “Ми”. Співзвучним цим сентенціям є інтерпретація творчості як гри, свята (дійства), а також “інтимного висловлювання”: “творчість як інтимне висловлювання орієнтує і художника, і реципієнта на певний тип виразу, що припускає або встановлення довірливого зв’язку між “Я” та “Іншим”, або “мовлення” від імені “Я” з метою “вилити душу”... Художник, пізнаючи і відтворюючи цілісність Універсуму, орієнтується на творчість як свято (дійство), що передбачає загальне єднання й участь” [1].

Аналізуючи психологічну сутність інтимного життя, важливо не звужувати і не примітивізувати розуміння цього феномена, не зводити його до тілесних, плотських, еротичних, сексуальних моментів, лише статевих чи гендерних стосунків між людьми. І. С. Кон, відомий своєю науковою зацікавленістю проблемами сексу, звертає увагу на те, що статева близькість може бути лише своєрідним засобом комунікації, “моментом психологічної особистісної інтимності, виходу із самотності, злиття двох в єдине ціле” [2].

Поняття про інтимний світ людини приховує в собі більш глибоке значення і може співвідноситися з філософсько-психологічним поняттям внутрішнього. Так, наприклад, *sens intime* означає “внутрішній досвід”. Тобто інтимне життя людини включає в себе те, що становить індивідуально неповторну сутнісно-смыслову основу особистості. Інтимне – у вищому розумінні цього слова – особливе внутрішнє, яке не прагне стати зовнішнім, оприлюдненим, публічним, оскільки знаходить свої цінності і смисли, цілі і засоби в собі самому. Воно може безповоротно втрачатися, зникати при спробі його екстимізації, а також формалізації, типологізації, підведення під спільний знаменник, будь-якого узагальнення.

Щоб розкрити справжній психологічний зміст інтимного, слід звернутися до понять одиничного, сингулярного, єдино можливого, індивідуального, унікального, потаємного, загадкового, прихованого. Поглибити розуміння інтимного допомагають поняття онтичного, сутнісного, іманентного, сакрального.

Інтимність передбачає високий ступінь відкритості, відвертості, щиросердечності, чесності, правдивості, а також чуйності, уважності, турботливості, делікатності, тактовності, ніжного і трепетного ставлення до партнера на основі глибокої поваги та довіри до нього.

Справжня інтимність виявляє себе в максимально можливій зануреності у стосунки і повній взаємовіддачі без очікування винагороди для себе. Вищою винагородою тут стає сама можливість бути співучасником такого роду взаємодії.

Природним для інтимних думок, почуттів, стосунків і форм поведінки є душевність і духовність, спонтанність і творчість та вчинковість, а також здоровий максималізм, відчуття святковості і наповненості життя.

Інтимне як найбільш значуще для людини не може не усвідомлюватись чи бути поза її увагою. Тому реально стверджувати, що людина завжди добре усвідомлює те, що відбувається чи коїться у світі її інтимного життя. Інша річ, що не завжди адекватною і правильною буває оцінка того, що усвідомлюється. Причина такої суперечності полягає в тому, що нерідко погано усвідомлюваними чи взагалі неусвідомлюваними залишаються суб'єктивні і об'єктивні, індивідуальні і соціальні, внутрішні і зовнішні фактори, що впливають на процес конституювання та конструювання людиною світу її інтимного життя. Ми можемо добре усвідомлювати свої інтимні думки, почуття чи стосунки, але не розуміти до кінця їх походження. Крім того, далеко не завжди людина здатна адекватно означити словами, а відтак усвідомити різноманітні прояви своєї і тим більше чужої інтимності.

Інтимне як таке не сприймає стосовно себе зовнішніх оцінних суджень, не визнає ніяких авторитетів. У кожному конкретному випадку воно керується власними критеріями автентичності, вибірково ставлячись до поширених норм і правил, традицій та ритуалів. Культурне середовище, його цінності і поширені в ньому типові соціальні практики, ідеї "правильного" для даної культури інтимного життя тією чи іншою мірою привласнюються кожним індивідом. Але процес інтеріоризації цих практик здійснюється не шляхом дзеркального відображення, копіювання, наслідування. Кожна з них і всі вони у своїй сукупності так чи інакше, у той чи інший спосіб критично-зацікавлено, вибірково, якимось "по-своєму" привласнюються, перетворюються, ресинтезуються, суб'єктивізуються, індивідуалізуються конкретною лю-

диною. Тому інтерсуб'єктивне в даному разі не повинно підміняти суб'єктивне, а має утворювати з ним діалектичний союз.

Будь-які форми інтимності передбачають втаємниченість, прихованість, секретність, але не всі тасмниці і секрети людини мають інтимний характер, як, наприклад, військова тасмниця чи секретне доручення. Тобто інтимна сфера людських стосунків не поширюється на професійну діяльність і професійні стосунки в їх формальному розумінні. Не випадково відому ліричну кінокомедію Ельдара Рязанова названо “Службовий роман”, щоб підкреслити неприродність поєднання інтимно-романтичних та офіційно-професійних стосунків між людьми. Проте ознак інтимності можуть набувати будь-які форми людського життя і взаємодії з іншими, якщо їхній зміст набуває високого особистісного чи міжособистісного значення.

Доцільно розрізняти сфери інтимного життя людини, зокрема виокремлювати інтимно-особистісну сферу людських стосунків, що може становити спеціальний інтерес для соціальної психології особистості. Ця сфера містить у собі інтимні думки, почуття, переживання, фантазії, а також відповідні вчинки людини як соціальної істоти. Саме із цього погляду актуально говорити про інтерсуб'єктивну детермінацію інтимних думок і почуттів, про інтимні стосунки як “наші”, “близькі”, “родинні” протиставляючи їх стосункам з “не-Ми”, “Вони” тощо. Так само інтимні стосунки залежать від того, які інтимні думки і переживання щодо самих себе, свого індивідуального буття складаються в окремих людей. Інтимно-особистісне довизначення людини як соціалізованого, культурно збагаченого, душевно і духовно розвиненого індивіда розширює і поглиблює означений дискурс уявленнями про сутність і сенс інтимного життя людини як водночас природної і соціальної істоти, про любов як унікальну можливість досягнення внутрішньої, сутнісної, онтичної і в цьому розумінні інтимної гармонії із собою, з іншими людьми, із світом у цілому.

Важко уявити собі випадок, коли людина взагалі не має інтимного плану індивідуального і групового життя. Перед тим як констатувати цей факт, слід, звичайно, уточнити, як при цьому розуміється інтимне, чи не зводиться воно, наприклад, лише до рівня тілесної інтимності. Проблемний характер інтимного життя може також пояснюватися дисгармонією різних його планів – тілесного (психофізіологічного), душевного (особистісного, міжособистісного) і духовного (суб'єктного, суб'єкт-суб'єктного).

В інтимності, як і в усьому, слід знати міру. Людина може однаково страждати і бути нещасною і від недостатньої, і від надлишкової інтимізації її життя. Так, наприклад, ностальгія сама по собі не є заворуванням, але може стати таким, якщо людина буде намагатися

надто інтимізувати свої страждання, приховувати їх від людей. У К. Г. Юнга цей феномен дістав назву “патогенного секрету” [3].

Отже, інтимним можна назвати те, що реально переживає, про що міркує і що робить людина, залишаючись наодинці із собою, і те, у чому вона може розкритися лише перед тим, кому довіряє як самій собі. Ці думки, почуття і вчинки визнаються нею як абсолютно істинні і гранично значущі, оскільки відповідають її уявленню про власну сутність, гідність, цінність і сенс життя. Це та суб’єктивна критеріальна система, на основі якої здійснюються реальне самооцінювання й оцінювання інших людей, явищ і подій, приймається рішення про зменшення чи збільшення психологічної дистанції з іншими людьми. Не випадково синонімом інтимності вважають поняття близькості, злиття, єднання.

Психологічне дослідження такого складного феномена, яким є інтимне життя людини, передбачає розроблення його структурної моделі (рис.). Основними положеннями, якими ми керувалися в процесі її побудови, були такі:

1. Онтичними суб’єктами як носіями, творцями, власниками і співвласниками інтимного життя постають індивідуальне “Я” та міжіндивідуальне “Ми”, пов’язані між собою знову ж таки інтимними стосунками.

2. Психологічними осередками інтимної активності є: а) індивідуальний життєвий час і простір Мого-тілесного, Мого-душевного і Мого-духовного; б) міжіндивідуальний життєвий час і простір Нашого-тілесного, Нашого-душевного і Нашого-духовного у їх суперечливій єдності і прагненні до гармонії.

3. Інтимний світ людини еволюціонує протягом онтогенезу і характеризується інтенцією до становлення й розвитку, рушійними силами якого стають різного роду суперечності між: інтимно-тілесним, інтимно-душевним та інтимно-духовним; індивідуальною і груповою формами інтимності; інтимним і екстимним тощо.

4. Автентичною в сутнісно-смысловому розумінні, а тому вищою формою прояву і умовою розвитку інтимної сфери людських стосунків є учинок (“Мій” індивідуальний учинок і “Наш” спільний учинок), що інтегрує і знімає в собі інтимно-тілесний, інтимно-душевний та інтимно-духовний способи та рівні активності “мого Я” і “нашого Ми”.

5. Якісна своєрідність інтимного життя полягає в тому, що воно конститується як таке, що не тільки протистоїть різного роду “Вони”, “Чужі”, “Ворожі”, “Не мої”, “Не наші”, але й виявляє інтенцію до їх перетворення на “Мої”, “Наші”, “Близькі”, “Рідні”, “Дружні” тощо. Тобто інтимне як таке постає унікальним онтичним проектом досягнення

чи відродження втраченої єдності, цілісності, автентичності через утвердження любовного ставлення людини до себе та інших, до світу в цілому у глибокому, широкому і високому розумінні цього слова.

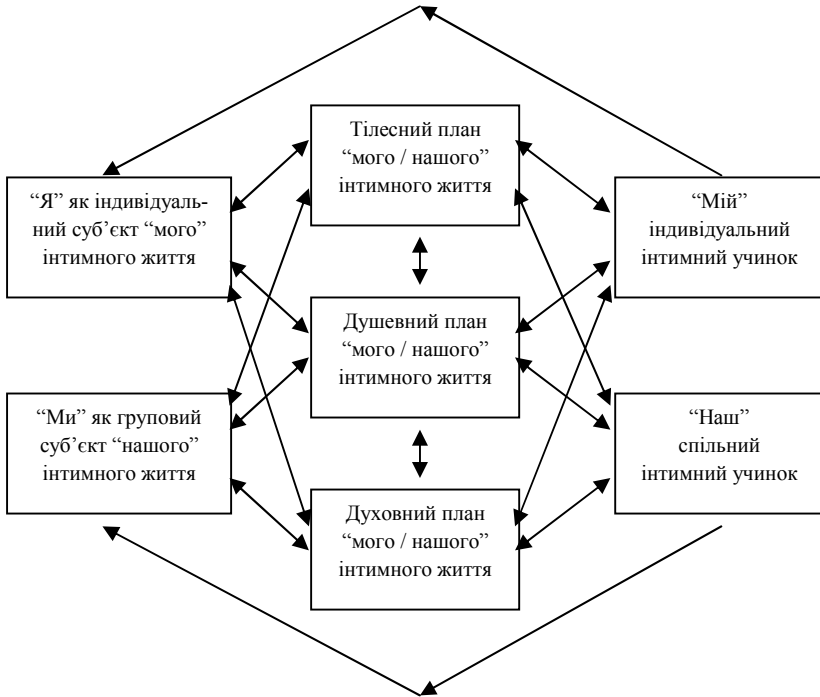

Рис. Структурна модель інтимного життя людини

Представлена структурна модель інтимного життя людини передбачає діалектичне поєднання індивідуального і групового суб’єктів, різних планів активності (тілесного, душевного та духовного), а також індивідуального і групового способів актуалізації інтимних цінностей та смислів, почуттів і стосунків у формі вчинку, як його розуміли М. М. Бахтін та В. А. Роменець. Як це видно з рис., функціонування та розвиток інтимної сфери “мого Я” і “нашого Ми” може відбуватися як відносно автономно, так і в тісному лінійному і нелінійному зв’язку, що існує між ними. Слід розуміти, що гармонійним і перспективним як для “мого Я”, так і для “нашого Ми” можна вважати інтимне життя, у

якому тілесна, душевна та духовна його складові мають відносну самостійність і в той же час є інтегровані на рівні цілісної процесуальної структури. Індивідуальна і групова вчинковість розглядаються тут як внутрішні детермінанти функціонування і розвитку інтимної сфери “мого Я” і “нашого Ми”, а отже, їм не загрожує небезпека фінальності, про яку попереджали Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі. Тобто слід підкреслити принципово безмежний і нескінченний процес не тільки багатовекторного, ризомного функціонування, а й розвитку інтимного життя від його примітивних до все більш досконалих форм гармонійності.

Методологічний аспект. У процесі дослідження інтимно-особистісної сфери людських стосунків цілком очікуваними є проблеми, з якими стикається дослідник психічного життя як такого внутрішнього, що ніколи не може і не повинно бути повною мірою відтвореним у зовнішніх (тілесних, поведінкових, знаково-символічних та ін.) формах його прояву. Уже тільки це зауваження дає підстави для твердження про те, що будь-яке наукове дослідження будь-яких психічних феноменів так чи інакше може розглядатися в контексті поняття інтимності. Зокрема, це стосується випадків, коли респондентам гарантується анонімність і конфіденційність щодо отриманої від них чи про них інформації інтимного характеру. Тобто існує методологічний сумнів щодо принципової можливості повної екстимізації змістів та смислів, що наповнюють внутрішній світ людини, особливо ж того, що вона вважає для себе глибоко особистісним, власне інтимним.

Дослідник теж, як правило, намагається утримуватися від завчасного оприлюднення своїх ідей, гіпотез і результатів роботи, аж поки не буде внутрішньо переконаний у можливості, потрібності чи необхідності такого кроку. Хіба що він зважиться довірити свої думки, сумніви і переживання людям, з якими у нього встановлений інтимно-особистісний, по-справжньому дружній духовний контакт. Далеко не завжди дослідник може собі й іншим вичерпно пояснити всі нюанси свого проекту, а також справжню мотивацію його розроблення. Адже поряд з пізнавальним інтересом не меншу стимулювальну роль можуть відігравати прагнення слави, влади, грошей, мотивація лідерства, суперництва, що безпосередньо стосується інтимної сфери його власного життя. Крім того, при всій своїй психологічній проникливості дослідник ніколи не зможе до кінця зрозуміти індивідуально-неповторну картину інтимних думок, почуттів і стосунків як досліджуваного, так і своїх власних. Тобто будь-яке дослідження можна розглядати з позицій інтимного, оскільки в ньому беруть участь конкретні особистості з їхніми інтимними життєвими світами.

Інтимна сфера людського життя є найбільш захищеною від неконтрольованих зовнішніх впливів, а також від несанкціонованої уваги зацікавлених осіб, до числа яких, у певному розумінні, можна віднести і дослідника. Респонденти можуть більше чи менше довіряти експериментатору, але для кожного з них існує своя межа, за яку недоzwолено заступати навіть найближчим людям. Адже в інтимних схронах може зберігатися таке, про що сам їхній господар бажав би не знати чи забути раз і назавжди. Навіть на сеансі у психотерапевта пацієнти розповідають далеко не все, хоч і розуміють необхідність бути відвертим. Коли виникає небезпека екстимізації (небажаного, завчасного оприлюднення інтимного), людина стає особливо уважною до своїх висловлювань, нових знайомств, турбується про те, щоб не сказати зайвого, щоб ніхто не дізнався про її справжні думки, мрії, фантазії тощо.

Тому, аби респонденти мали можливість і бажання відверто розповідати і зацікавлено розмірковувати про своє інтимне життя, дослідник повинен, з одного боку, гарантувати їм абсолютну конфіденційність, а з другого – заохотити їх до саморозкриття і творчості в інтерпретації того, що становить внутрішню основу внутрішніх змістів їхнього внутрішнього світу. Єдиним реальним стимулом для цього може слугувати щире бажання респондента розібратися в проблемах свого інтимного життя і віра в те, що дослідник допоможе йому це зробити.

Якщо скористатися дозволом на плюралізм, поширений у сучасній науці, і спробувати окреслити методологічний простір дослідження інтимної сфери людського життя, то, слідом за Стейнаром Квале – американським психологом, такий простір може бути заповнений положеннями постмодернізму, герменевтики, феноменології та діалектики і при цьому повинен залишатися відкритим для творчого переосмислення та трансформації. Він розглядає дві протилежні методологічні метафори: дослідника-шахтаря, що видобуває готові знання як корисні копалини з глибин індивідуального людського досвіду (методологія модерну), і дослідника-мандрівника, який творить нове знання в тісній взаємодії з досліджуванним, “мандруючи” протореними і ще не протореними шляхами його життєвого світу (методологія постмодерну) [4].

Відаючи належне авторові, слід усе-таки зазначити, що метафору “шахтаря” не варто розуміти надто просто й однобічно, оскільки занурившись своїми інструментами в глибини інтимного світу респондента, дослідник не знайде там якогось готового, несуперечливого, цілком зрозумілого знання, незалежного від впливу ситуації, мотивації, методики та можливостей інтерпретації отриманих результатів.

Проте, звертаючи увагу на відносність зазначених метафор, слід визнати, що в кінцевому рахунку центральним для дослідника стає не питання експлікації наявного у респондента досвіду інтимного життя, а його здатність оперувати цим досвідом, примножувати і збагачувати його. Здійснити зазначений методологічний синтез можна, застосувавши принцип спільного вчинку до процесу психологічного пізнання [5].

Принциповим з огляду на методологію дослідження інтимного життя людини є питання вибору між “якісним” і “кількісним” підходами. У цьому разі пріоритет слід віддати саме якісному підходу до способів отримання, оцінювання та інтерпретації результатів дослідження, що пояснюється, по-перше, логікою наукового пізнання, яке повинно розпочинатися з “якісного” дослідження і може за потреби дістати своє продовження у дослідженні “кількісному”. Другою причиною є те, що сам об’єкт дослідження (інтимне життя, інтимно-особистісні стосунки, інтимні думки і переживання) вимагає не тільки і не стільки конфіденційності, скільки встановлення високого рівня довіри, щирості, відвертості, зацікавленості, а отже, максимально індивідуалізованого діалогового підходу в організації взаємодії дослідника і досліджуваного. Тільки за таких умов можна розраховувати на те, що процес їхньої взаємодії набудатиме ознак співтворчості, а її результатом буде нове науково-практичне знання. До речі, у працях таких відомих психотерапевтів і одночасно дослідників, як З. Фройд, К. Г. Юнг та ін., детально описано феномен “трансферу”, коли різного роду інтимні почуття пацієнта переносилися на психотерапевта і, отримавши в такий спосіб розрядку, втрачали свою хворобогенну силу.

Отже, методологічними орієнтирами в психологічному дослідженні інтимного життя можуть слугувати такі положення.

Психологи, вивчаючи інтимне життя, його природу, якісну своєрідність, детермінанти, умови та особливості становлення і розвитку, мають застосовувати не якусь одну, а різні методології (на зразок того, як це робить С. Квале).

Так, не відкидаючи того цінного, що пропонує зарубіжна методологія, цілком доречно скористатися методологічними ресурсами фундаментально розробленого у вітчизняній психології суб’єктного підходу (С. Л. Рубінштейн, К. О. Абульханова та ін.). Теоретичною підставою для такого методологічного вибору може бути твердження про те, що світ інтимного життя є не тільки і не стільки результатом інтеріоризації, привласнення і відтворення індивідом соціокультурних зразків і дискурсивних практик, а в кінцевому підсумку – результатом “творчої самодіяльності”, індивідуальним авторським проектом і про-

дуктом, за який суб'єкт несе персональну відповідальність перед самим собою й іншими людьми.

Цілком доречно звернутися до положень суб'єкт-суб'єктної методологічної парадигми (Б. Ф. Ломов та ін.), що на відміну від (і в доповнення до) інтерсуб'єктивної та діалогічної методологій акцентує увагу на самостійному, критично-вибірковому, творчому і персонально-відповідальному співавторстві дослідника і досліджуваного у відтворенні/творенні знань про внутрішню логіку (лінійну, нелінійну), змісти, цінності, смисли та динаміку інтимного життя.

Важливим здобутком постнекласичної методології слід вважати положення про контекстуальність людського життя, його чутливість до (залежність від) соціокультурних впливів. У цьому сенсі видається не менш новаторським і цілком сучасним при дослідженні інтимного життя, зокрема особливостей його становлення в онтогенезі, звернутися до методологічних ідей Л. С. Виготського, викладених у його культурно-історичній теорії психічного розвитку. Тим більше, що при цьому наука психологія не буде віддана на відкуп соціології знання.

Процес інтимного життя важко уявити як позбавлений суперечностей, такий, що не вимагає від людини граничних зусиль, сміливих рішень, які мають доленосне значення. Для позначення вищих соціопсихічних форм людської активності, наповнених високим особистісним змістом і смислом, у вітчизняній психології застосовується категорія вчинку (М. М. Бахтін, В. А. Роменець). Саме через учинок людина здійснює трансценденцію у нові виміри свого життя, зокрема життя інтимного. Позбавленість інтимного життя справжніх вчинків є свідченням його нерозвиненості, примітивності і навіть патологічності. Чи можна собі уявити справжні інтимні стосунки, що не супроводжуються спільними і взаємспрямованими вчинками Істини, Краси, Добра, Любові, Самопожертви тощо?!

Міркуючи з позицій конкретної методології, слід зазначити, що ефект дослідження інтимного світу як “тільки Мого” чи “тільки Нашого” залежить від того, наскільки дослідникові вдасться утворити з досліджуваним психологічну спільність “Ми”. Подолати настороженість, недовіру, різного роду захисти, викликати інтерес, бажання респондента скоротити психологічну дистанцію з дослідником можливо за умови, якщо останній на вчинковому рівні засвідчить свою щирість, відвертість, відкритість і компетентність, здатність забезпечити конфіденційність, повну особистісну захищеність, а також виявить гуманістичну спрямованість, готовність і здатність допомогти респондентові у розв'язанні проблем його інтимного життя. Найкращий пізнавальний ефект можна очікувати, якщо взаємодія між дослідником і досліджуваним підноситься до рівня спільного вчинку творення нового знання

про інтимний світ. Тому видається вельми важливим у дослідженні інтимного життя звернутися до послуг вчинкової методологічної парадигми, розглядаючи вчинок одночасно як механізм його самоконститування, самоконструювання, самоздійснення, а також універсальний критерій оцінювання його екзистенційних характеристик.

Очевидною і навіть самоочевидною видається теза про інтимне життя як процес постійних самоперетворень. Проте, стверджуючи його процесуальний характер, напевно, зовсім не обов'язково відкидати геть уявлення про той чи інший результат цього процесу, а також про розвиток як своєрідне поєднання уявлень про процес і результат. Світ інтимного, з одного боку, так би мовити, дійсно не має меж і берегів, якогось певного вектора руху і наперед визначеного кінцевого пункту призначення, але з другого – має цілком реальний, зрозумілий дороговказ – динамічний суб'єктивний образ (нехай навіть нереальний і нестабільний) щасливого інтимного життя, сповненого гармонії тілесного, душевного і духовного, відчуття захищеності, затишку, переживання близькості, довіри, ніжності, взаєморозуміння, спорідненості, закоханості, любовного ставлення людини до людини тощо. Тому цілком логічно в дослідженні детермінант, що визначають процесуальну динаміку інтимного життя людини, звернутися до методологічних положень учення Г. С. Костюка про психічний розвиток, зокрема до ідеї про його внутрішню детермінацію і “спонтанійний” характер.

З огляду на те, що зміст, детермінацію і динаміку інтимних думок, почуттів, стосунків конкретних “Я” чи “Ми” буває досить важко зрозуміти і пояснити (що насправді і неможливо), у їх дослідженні доцільно спертися на положення герменевтичної методології щодо можливості розуміння та інтерпретації (взаєморозуміння та взаємоінтерпретації) своїх та чужих інтимних текстів, а також на пропозиції нарративної методології щодо необхідності розрізнення того, яким є інтимне життя конкретної людини саме по собі і як воно відображається і конструюється нею в нескінченному потоці оповідальних історій. Момент істини полягає в тому, щоб у дослідженні співвіднести незалежні від людини умови і фактори, що впливають на зміст і динаміку її інтимного життя, те, що залежить від неї як свідомого суб'єкта, автора, творця і учасника власного інтимного життя, і те, як вона зображує своє інтимне життя у своїх нарративах.

Зрозуміло, що перелік методологем, до послуг яких варто звернутися при дослідженні інтимного життя людини, може бути продовженим і ще більш конкретизованим. Оскільки далеко на всі детермінанти, що визначають зміст і динамічні характеристики інтимного життя, усвідомлюються людиною, не всі його прояви вона може адекватно відрефлексувати і проінтерпретувати, доцільно при його

дослідженні особливе місце відвести “проективній” методології. Зважаючи на те, що інтимне життя кожного конкретного “Я” і “Ми” відрізняється унікальністю, є індивідуально неповторним, логічно до загального списку додати як окрему “сингулярну” методологію, що орієнтує дослідника на виявлення своєрідних, нестандартних, нетипових, якихось нових, досі невідомих формопроявів інтимного життя.

Висновки. Теоретичний аналіз поняття інтимного життя дає змогу уточнити його якісну своєрідність, встановити сутнісну спорідненість із поняттями внутрішнього, іманентного, потаємного, сутнісного, сакрального, унікального, неповторного, спонтанно-креативного тощо, а також якісно-сутнісну відмінність від них.

Онтичними осередками, в яких виникає, існує і набуває розвитку інтимне життя, є простір індивідуального “Я” та міжіндивідуального “Ми”, пов’язаних між собою відношеннями внутрішньо суперечливої єдності.

Основними планами процесу розгортання інтимного є план тілесного, план душевного і план духовного життя людини, кожний з яких є відносно автономним, але водночас обумовлений відношеннями з двома іншими планами. Дисгармонії інтимного життя можуть бути пов’язані з тим, що якийсь із зазначених планів набуває надмірної домінантності, підпорядковує собі інші, що веде до деформації і руйнації інтимного як цілісної процесуальної структури.

Оскільки досягнення гармонійної цілісності зі світом та із собою передбачає творче подолання з боку “Я” і “Ми” протидії різного роду роз’єднавчих, стримувальних, дезінтеграційних сил, процес становлення, утвердження і розвитку інтимного життя здійснюється через учинок – унікальну для “Я” і “Ми” перетворювальну форму суб’єктної активності, спрямовану на конституювання нових цінностей і смислів буття людини та її співбуття з іншими людьми.

Основним критерієм, який дає змогу чітко відокремити інтимний життєвий світ людини від інших її світів і буттєвих форм, а потім несуперечливо поєднати їх у єдине ціле, є феномен Любові як втаємничено-апублічного і екстатично-сором’язливого, культурно зумовленого і вільно-творчого тілесно-душевно-духовного прагнення-руху людської істоти до встановлення, збереження і розвитку тілесно-душевно-духовної цілісності і гармонії із собою, з іншими людьми, з природним і культурним довкіллям.

Інтимне життя – благодатний об’єкт для запровадження постнекласичної (постмодерністської) методології, оскільки за своєю природою він є найбільш суголосим ідеям процесуальності, сингулярності, децентрованості, нефінальності, контекстуальності, інтерсуб’єктивності, діалогічності тощо. Проте обмежитися лише цією методологічною

парадигмою видається недоцільним, оскільки тим самим звужуються можливості дослідження цієї вельми важливої і настільки ж непростой частини людського життя. Тому, спираючись на досвід інших дослідників, постнекласичну методологію можливо і доцільно доповнювати феноменологічною, герменевтичною та діалектичною, як такими, що певною мірою існують незалежно, але й певним чином перетинаються між собою, доповнюючи одна одну. Разом з тим аналіз напрацювань провідних вітчизняних науково-психологічних шкіл свідчить про існування власного потужного методологічного потенціалу, творче переосмислення якого з огляду на досягнення зарубіжної методології може дати більший результат, ніж у випадку простої підміни свого чужим. Тому наша робота є спробою такого переосмислення і долучення до дослідження інтимного життя суб'єктного, суб'єкт-суб'єктного, вчинкового та інших теоретико-методологічних парадигмальних конструктів, фундаментально розроблених у вітчизняній психології.

Література

1. Савченко А. Трактовка творчества в австро-немецкой музыке XIX в. [Електронний ресурс] / А. Савченко. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aim/2009_26/Savchenko.htm.
2. Кон И. С. Психология сексуальности [Електронний ресурс] / И. С. Кон. – Режим доступу : http://www.sexopedia.ru/texts/books/content/group/psihologija_seksualnos.
3. Манжулін В. І. Розворожуючи Юнга: від апологетики до критики / В. І. Манжулін. – К. : Сфера, 2002. – 213 с.
4. Квале С. Исследовательское интервью / С. Квале. – М. : Смысл, 2003. – 301 с.
5. Татенко В. О. Сучасна психологія: теоретично-методологічні проблеми / В. О. Татенко. – К. : НАУ-друк, 2009. – 288 с.

© Татенко В. О.

С. М. Іванченко

НОВІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА АКТИВНІ МЕТОДИ В СОЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ ТА СУМІЖНИХ НАУКАХ

Статтю присвячено ролі сучасних активних методів у соціальній психології та інших науках. Робиться припущення, що ці методи можуть бути використані для формування громадської думки щодо впровадження соціальних та освітніх реформ. Розглядаються конструктивізм та екологічна парадигма, якісні дослідження та перформативні студії.

Ключові слова: конструктивізм, якісні дослідження, перформативна наука, підхід участі, дослідження дією, надання повноважень, розвиток спроможності.